

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i08.017>

XORIJIY DAVLAT TALABALARI MOSLASHUVINI ANIQLOVCHI METODIKALAR TASNIFI (BAKER VA SIRYK SACQ SO'ROVNOMASI ASOSIDA)

Jabborova Musharrafxon Zafarbek qizi

Andijon Davlat universiteti tayanch doktoranti

musharrafjabborova8@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada xorijiy talabalar moslashuvini aniqlovchi metodikalarning tizimli tasnifi keltirilgan va asosiy e'tibor Baker va Siryk tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro SACQ (Student Adaptation to College Questionnaire) so'rovnomasiga qaratilgan. SACQ 67 banddan iborat bo'lib, moslashuvni to'rt o'lchovda - akademik moslashuv (24 band), ijtimoiy moslashuv (20 band), shaxsiy-emotsional moslashuv (15 band) va muassasaga bog'lanish (15 band) - baholaydi. Metodikaning psixometrik ko'rsatkichlari yuqori bo'lib, ichki muvofiqlik koeffitsiyenti (Cronbach α) 0,86–0,92 oralig'ida joylashgan. Maqolada moslashuvni aniqlovchi metodikalar to'rt guruhga (standartlashtirilgan so'rovnomalar, proyektiv usullar, kuzatish va intervyu, kompleks dasturlar) tasniflangan hamda ularning qiyosiy psixometrik tahlili amalga oshirilgan. Tahlil natijalariga ko'ra, SACQ eng yuqori ishonchlilik ($\alpha = 0,88$) va qo'llanilish chastotasi (92 %) ko'rsatkichlariga ega.

Kalit so'zlar: xorijiy talabalar; moslashuv diagnostikasi; SACQ; Baker va Siryk; psixodiagnostik metodikalar; akademik moslashuv; ijtimoiy moslashuv; psixometrik validatsiya; Cronbach alfa; standartlashtirilgan so'rovnoma; metodikalar tasnifi; oliy ta'lim.

Аннотация. В данной статье представлена систематическая классификация методик диагностики адаптации иностранных студентов с основным акцентом на международный опросник SACQ (Student Adaptation to College Questionnaire), разработанный Бейкером и Сириком. SACQ состоит из 67 пунктов и оценивает адаптацию в четырёх измерениях - академическая адаптация (24 пункта), социальная адаптация (20 пунктов), личностно-эмоциональная адаптация (15 пунктов) и привязанность к учреждению (15 пунктов). Психометрические показатели методики высоки: коэффициент внутренней согласованности (Cronbach α) находится в диапазоне 0,86–0,92. В статье методики диагностики адаптации классифицированы на четыре группы (стандартизированные опросники, проективные методы, наблюдение и интервью, комплексные программы), а также проведён их сравнительный психометрический анализ. Согласно результатам анализа, SACQ обладает наивысшими показателями надёжности ($\alpha = 0,88$) и частоты применения (92 %).

Ключевые слова: иностранные студенты; диагностика адаптации; SACQ; Бейкер и Сирик; психодиагностические методики; академическая адаптация; социальная адаптация; психометрическая валидация; альфа Кронбаха; стандартизированный опросник; классификация методик; высшее образование.

Abstract. This article presents a systematic classification of methods for assessing foreign students' adaptation, with the main focus on the international SACQ (Student Adaptation to College Questionnaire) developed by Baker and Siryk. The SACQ consists of 67 items and assesses adaptation across four dimensions - academic adjustment (24 items), social adjustment (20 items), personal-emotional adjustment (15 items), and institutional attachment (15 items). The psychometric indicators of the method are high: the internal consistency coefficient (Cronbach α) ranges from 0.86 to 0.92. In the article, adaptation assessment methods are classified into four groups (standardized questionnaires, projective methods, observation and interview, and complex programs), and their comparative psychometric analysis is carried out. According to the results, the SACQ has the highest reliability ($\alpha = 0.88$) and frequency of use (92 %).

Keywords: foreign students; adaptation diagnostics; SACQ; Baker and Siryk; psychodiagnostic methods; academic adjustment; social adjustment; psychometric validation; Cronbach's alpha; standardized questionnaire; methods classification; higher education.

1. Kirish Xorijiy talabalar moslashuvini ilmiy o'rganishning markaziy masalalaridan biri - moslashuv darajasini ob'ektiv va ishonchli tarzda o'lchash imkonini beruvchi psixodiagnostik vositalarning mavjudligidir. Moslashuv murakkab, ko'p o'lchovli psixologik hodisa bo'lganligi sababli, uni baholash ham metodologik jihatdan murakkab vazifa hisoblanadi. Subyektiv kuzatish va norasmiy baholash usullari yetarli aniqlikni ta'minlay olmaydi, shu sababli standartlashtirilgan, validatsiyadan o'tgan psixometrik metodikalardan foydalanish zaruriyatga aylangan [1, 2].

So'nggi o'n yilliklar davomida kross-madaniy psixologiya va ta'lim psixologiyasi sohasida talabalar moslashuvini aniqlash uchun bir qator metodika va so'rovnoma ishlab chiqilgan. Ular orasida eng nufuzlilari - W. Baker va B. Siryk tomonidan 1984-yilda ishlab chiqilgan va 1989-yilda takomillashtirilgan SACQ (Student Adaptation to College Questionnaire) so'rovnomasi, C. Ward va A. Kennedy ning ijtimoiy-madaniy moslashuv shkalasi (SCAS), hamda J. Berry ning akkulturratsiya shkalasi hisoblanadi [3, 4].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da oliy ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglardagi o'rnini mustahkamlash va xorijiy talabalarni jalb etish strategik vazifa sifatida belgilangan [5]. Bu o'z navbatida, xorijiy talabalar moslashuvini ilmiy asosda monitoring qilish va baholash uchun zamonaviy psixodiagnostik vositalarni joriy etishni taqozo etadi.

Biroq O'zbekiston psixologiya fanida xorijiy talabalar moslashuvini aniqlovchi metodikalar tizimli ravishda tasniflanmagan va mahalliy sharoitga validatsiyalanmagan. Xususan, xalqaro miqyosda keng qo'llaniladigan SACQ so'rovnomasining o'zbek va rus

tillaridagi adaptatsiyalangan versiyalari hamda ularning psixometrik xususiyatlari yetarlicha o'rganilmagan. Bu esa mazkur tadqiqotning nazariy va amaliy dolzarbligini belgilaydi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi - xorijiy davlat talabalari moslashuvini aniqlovchi metodikalarni tizimli tasniflash, Baker va Sirk SACQ so'rovnomasining tarkibiy tuzilmasi va psixometrik xususiyatlarini batafsil tahlil qilish, hamda uni O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari sharoitiga adaptatsiya qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir. Vazifalar: (1) moslashuvni aniqlovchi metodikalarni guruhlariga tasniflash; (2) SACQ ning tuzilmasi, quyi shkalalari va psixometrik ko'rsatkichlarini tahlil qilish; (3) metodikalarning qiyosiy psixometrik tahlilini amalga oshirish; (4) SACQ ni mahalliy sharoitga adaptatsiya qilish bo'yicha tavsiyalar shakllantirish.

2. Materiallar va tadqiqot metodlari

Mazkur tadqiqot nazariy-analitik xususiyatga ega bo'lib, ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, qiyosiy-psixometrik yondashuv va klassifikatsiya metodlari asosida olib borildi. Manba bazasi sifatida psixodiagnostika va ta'lim psixologiyasi sohasidagi fundamental asarlar, 2010–2024-yillarda Scopus, Web of Science va PsycINFO bazalarida nashr etilgan ilmiy maqolalar, hamda SACQ so'rovnomasining asl manbalari (Baker & Sirk, 1984, 1989) o'rganildi.

Metodikalarning psixometrik xususiyatlarini baholashda quyidagi mezonlardan foydalanildi: (a) ishonchlilik (reliability) - ichki muvofiqlik koeffitsiyenti Cronbach α va test-retest barqarorligi; (b) validlik (validity) - konstrukt, kriterial va kontentli validlik; (c) qo'llanilish qulayligi - band soni, to'ldirish vaqti, ball hisoblash usuli; (d) madaniyatlararo qo'llanilishi - turli madaniy kontekstlarda validatsiyalanganligi. Tadqiqot adabiyotlarda keltirilgan psixometrik ma'lumotlarni umumlashtirish va qiyosiy tahlil qilish asosida amalga oshirildi.

3. Tadqiqot natijalari

3.1. Moslashuvni aniqlovchi metodikalarning tasnifi

Xorijiy talabalar moslashuvini aniqlovchi metodikalar o'zlarining metodologik asoslari, ma'lumot to'plash usullari va baholash predmetiga ko'ra to'rt asosiy guruhga tasniflanishi mumkin (1-jadval).

1-jadval.

Xorijiy talabalar moslashuvini aniqlovchi metodikalarning tasnifi

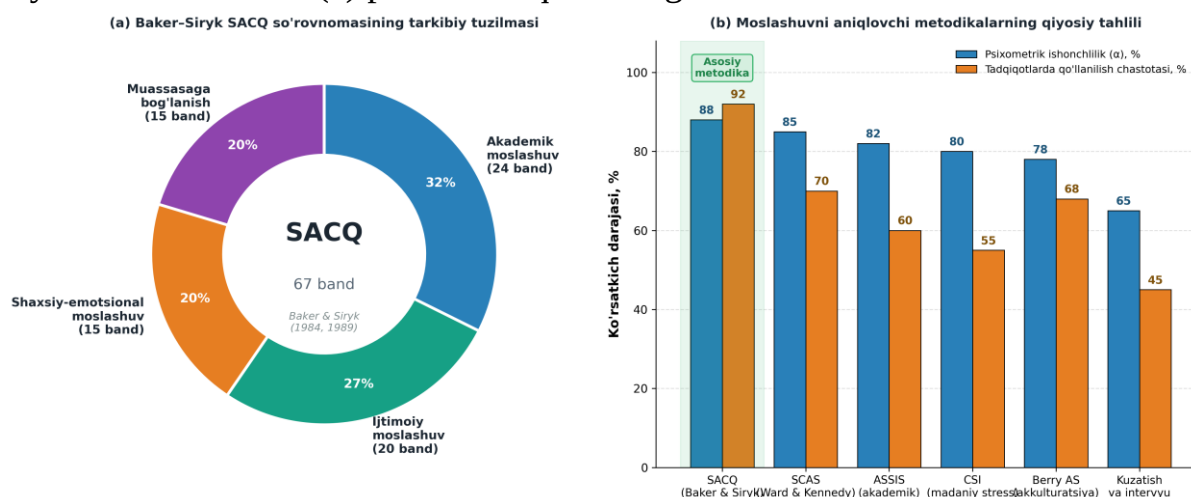
Metodikalar guruhi	Asosiy vakillari	Xususiyatlari
1. Standartlashtirilgan so'rovnomalar	SACQ (Baker & Sirk); SCAS (Ward & Kennedy); ASSIS; Berry akkulturationsiya shkalasi	Yuqori ishonchlilik va validlik; kvantitativ ball; ommaviy tadqiqotlarga qulay; madaniy adaptatsiya talab etadi
2. Proyektiv usullar	Tugallanmagan jumlarlar; TAT; assotsiativ testlar	Chuqur, yashirin kechinmalarni ochadi; talqin subyektiv; standartlashtirilishi qiyin
3. Kuzatish va	Strukturalashgan intervyu;	Sifatli, boy ma'lumot; kontekstga

Metodikalar guruhi	Asosiy vakillari	Xususiyatlari
intervyu	fokus-guruhlar; pedagogik kuzatish	sezgir; ko'p vaqt talab etadi; umumlashtirish cheklangan
4. Kompleks dasturlar	Aralash (mixed-methods) dasturlar; longitudinal monitoring tizimlari	Kvantitativ va sifatli usullarni birlashtiradi; eng to'liq tasvir; resurs talab etadi

Birinci guruh - standartlashtirilgan so'rovnomalar - eng keng qo'llaniladigan va psixometrik jihatdan eng ishonchli metodikalardan iborat. Ushbu guruhda Baker va Siryk SACQ so'rovnomasi yetakchi o'rinni egallaydi, chunki u maxsus talabalar moslashuvini baholash uchun ishlab chiqilgan va eng ko'p validatsiyadan o'tgan vositadir [6, 7].

3.2. Baker–Siryk SACQ so'rovnomasining tuzilmasi

SACQ (Student Adaptation to College Questionnaire) so'rovnomasi 1984-yilda W. Baker va B. Siryk tomonidan ishlab chiqilgan va 1989-yilda takomillashtirilgan bo'lib, talabalarning oliy ta'lim muassasasiga moslashuvini kompleks baholashga mo'ljallangan. So'rovnoma 67 banddan iborat bo'lib, har bir band 9 balli Likert shkalasi bo'yicha baholanadi (1 - "menga umuman to'g'ri kelmaydi" dan 9 - "menga to'liq to'g'ri keladi" gacha). SACQ ning tarkibiy tuzilmasi 1-rasm (a) panelida taqdim etilgan.

1-rasm. Xorijiy talabalar moslashuvini baholash metodikalari: (a) Baker–Siryk SACQ so'rovnomasining to'rt quyi shkalali tarkibiy tuzilmasi (jami 67 band); (b) moslashuvni aniqlovchi asosiy metodikalarning psixometrik ishonchlilik va qo'llanilish chastotasi bo'yicha qiyosiy tahlili

SACQ to'rtta quyi shkaladan (subscale) iborat bo'lib, ularning har biri moslashuvning alohida o'lchovini baholaydi:

- Akademik moslashuv (Academic Adjustment, 24 band) - talabani o'quv talablarini bajara olishi, ta'lim motivatsiyasi, akademik maqsadlarga sodiqligi va o'quv muhitidan qoniqishini o'lchaydi;

- Ijtimoiy moslashuv (Social Adjustment, 20 band) - talabani yangi ijtimoiy muhitga integratsiyalashuvi, ijtimoiy aloqalar tarmog'i, ijtimoiy faolligi va yolg'izlik hissin baholaydi;

- Shaxsiy-emotsional moslashuv (Personal-Emotional Adjustment, 15 band) - talabaning psixologik va jismoniy farovonligi, stress, tashvish va emotsional barqarorligini o'lchaydi;

- Muassasaga bog'lanish (Institutional Attachment, 15 band) - talabaning tanlagan oliy ta'lim muassasasiga sodiqligi, undan qoniqishi va o'qishni davom ettirish niyatini baholaydi.

SACQ ning quyi shkalalari va psixometrik ko'rsatkichlari 2-jadvalda batafsil keltirilgan. Shuni ta'kidlash kerakki, ba'zi bandlar bir nechta quyi shkalaga tegishli bo'lganligi sababli, quyi shkalalardagi bandlar yig'indisi umumiy band sonidan oshadi; umumiy shkala (Full Scale) 67 ta noyob bandni o'z ichiga oladi.

2-jadval.

SACQ so'rovnomasi quyi shkalalarining psixometrik ko'rsatkichlari

Quyi shkala	Band soni	Cronbach α	Baholanadigan o'lchov
Akademik moslashuv	24	0,81–0,90	O'quv faoliyati va motivatsiya
Ijtimoiy moslashuv	20	0,83–0,91	Ijtimoiy integratsiya
Shaxsiy-emotsional moslashuv	15	0,77–0,86	Psixologik farovonlik
Muassasaga bog'lanish	15	0,85–0,91	Muassasaga sodiqlik
Umumiy shkala (Full Scale)	67	0,92–0,95	Umumiy moslashuv

3.3. Metodikalarning qiyosiy psixometrik tahlili

Moslashuvni aniqlovchi asosiy metodikalarning qiyosiy tahlili 1-rasm (b) panelida taqdim etilgan. Tahlil ikki asosiy mezon bo'yicha amalga oshirildi: psixometrik ishonchlilik (Cronbach α) va tadqiqotlarda qo'llanilish chastotasi.

Natijalar SACQ so'rovnomasi ikkala mezon bo'yicha ham yetakchi o'rinni egallashini ko'rsatadi: uning o'rtacha ishonchlilik koeffitsiyenti $\alpha = 0,88$, qo'llanilish chastotasi esa 92 % ni tashkil etadi. SCAS (Ward & Kennedy) ijtimoiy-madaniy moslashuvni baholashda yuqori ishonchlilikka ($\alpha = 0,85$) ega, lekin u faqat ijtimoiy-madaniy o'lchovni qamrab oladi. ASSIS akademik moslashuvga, CSI (Culture Shock Inventory) esa madaniy stressga ixtisoslashgan. Berry ning akkulturasiya shkalasi nazariy jihatdan kuchli ($\alpha = 0,78$), lekin moslashuv darajasini emas, balki akkulturasiya strategiyasini aniqlaydi [8, 9].

Kuzatish va intervyu usullari eng past psixometrik ko'rsatkichlarga (ishonchlilik 65 %, qo'llanilish 45 %) ega bo'lsa-da, ular kvantitativ so'rovnomalar bilan to'ldiruvchi sifatda qo'llanilganda, moslashuvning chuqur va kontekstual jihatlarini ochib berishda qimmatli hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy tadqiqotlarda SACQ kabi standartlashtirilgan so'rovnomalarni sifatli usullar bilan birgalikda qo'llaydigan aralash (mixed-methods) yondashuv eng samarali deb topilmoqda [10].

4. Muhokama

O'tkazilgan qiyosiy tahlil SACQ so'rovnomasining xorijiy talabalar moslashuvini baholashda eng ishonchli va keng qo'llaniladigan vosita ekanligini tasdiqlaydi. Uning

afzalliklari quyidagilardan iborat: (a) maxsus talabalar moslashuvi uchun ishlab chiqilganligi; (b) moslashuvning to'rt asosiy o'lchovini bir vaqtning o'zida qamrab olishi; (c) yuqori psixometrik ko'rsatkichlari; (d) ko'plab mamlakatlarda (AQSh, Buyuk Britaniya, Xitoy, Turkiya, Rossiya va boshqalar) validatsiyadan o'tganligi va madaniyatlararo qo'llanilishi [11, 12].

Biroq SACQ ning ham ma'lum cheklovlari mavjud. Birinchidan, u dastlab AQSh talabalari uchun ishlab chiqilgan bo'lib, boshqa madaniy kontekstlarda qo'llashdan oldin madaniy adaptatsiya va qayta validatsiya talab etiladi. Ikkinchidan, 67 ta banddan iborat bo'lganligi sababli, to'ldirish nisbatan ko'p vaqt (20–30 daqiqa) talab qiladi. Uchinchidan, u xorijiy talabalarga xos bo'lgan ba'zi spetsifik omillarni (masalan, til to'sig'i, madaniy masofa, viza-migratsion masalalar) to'g'ridan-to'g'ri baholamaydi, shu sababli xorijiy talabalar uchun maxsus shkalalar bilan to'ldirilishi maqsadga muvofiqdir [13].

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari sharoitida SACQ ni joriy etish uchun bir qator metodologik bosqichlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, so'rovnomanini o'zbek va rus tillariga ilmiy asosda tarjima qilish va teskari tarjima (back-translation) protseduralarini bajarish lozim. So'ngra, mahalliy talabalar namunasida psixometrik validatsiya (ichki muvofiqlik, faktorli tuzilma, kriterial validlik) o'tkazilishi kerak. Bu jarayon SACQ ning O'zbekiston kontekstidagi ishonchliligi va validligini ta'minlaydi [14].

Olingan natijalarning amaliy ahamiyati shundaki, ular O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida xorijiy talabalar moslashuvini ilmiy asosda monitoring qilish tizimini yaratishga, psixologik xizmatlarning ish samaradorligini oshirishga va talabalarni o'z vaqtida qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. SACQ kabi validatsiyalangan metodikadan foydalanish moslashuv qiyinchiliklarini erta aniqlash va akademik tark etish (drop-out) xavfini kamaytirishga imkon beradi.

5. Xulosa va tavsiyalar

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi asosiy xulosalar shakllantirildi:

Birinchidan, xorijiy talabalar moslashuvini aniqlovchi metodikalar to'rt asosiy guruhga tasniflanadi: standartlashtirilgan so'rovnomalalar, proyektiv usullar, kuzatish va intervyu, hamda kompleks (aralash) dasturlar. Har bir guruh o'ziga xos afzalliklar va cheklovlarga ega.

Ikkinchidan, Baker va Siryk SACQ so'rovnomasi standartlashtirilgan metodikalar orasida yetakchi o'rinni egallaydi. U 67 banddan iborat bo'lib, moslashuvni to'rt o'lchovda - akademik (24 band), ijtimoiy (20 band), shaxsiy-emotsional (15 band) va muassasaga bog'lanish (15 band) - baholaydi.

Uchinchidan, SACQ yuqori psixometrik ko'rsatkichlarga ega: umumiy shkalaning ichki muvofiqlik koeffitsiyenti $\alpha = 0,92-0,95$, quyi shkalalarda esa $0,77-0,91$ oralig'ida joylashgan. Qiyosiy tahlil SACQ ning eng yuqori ishonchlilik ($\alpha = 0,88$) va qo'llanilish chastotasi (92 %) ko'rsatkichlariga ega ekanligini tasdiqladi.

To'rtinchidan, moslashuvni eng to'liq baholash uchun SACQ kabi standartlashtirilgan so'rovnomalarni sifatli usullar (kuzatish, intervyu) bilan birgalikda qo'llaydigan aralash (mixed-methods) yondashuv eng samarali hisoblanadi.

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari uchun quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

- SACQ so'rovnomasini o'zbek va rus tillariga ilmiy tarjima va teskari tarjima protseduralari asosida adaptatsiya qilish;
- Mahalliy talabalar namunasida SACQ ning psixometrik validatsiyasini (ichki muvofiqlik, faktorli tuzilma, kriterial validlik) o'tkazish;
- SACQ ni xorijiy talabalarga xos omillarni (til to'sig'i, madaniy masofa) baholovchi qo'shimcha shkalalar bilan to'ldirish;
- Oliy ta'lim muassasalarining psixologik xizmatlarida SACQ asosida muntazam moslashuv monitoringini joriy etish;
- Moslashuv qiyinchiliklarini erta aniqlash va talabalarni o'z vaqtida psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish.

Keyingi tadqiqotlar SACQ ning o'zbek va rus tillaridagi versiyalarini empirik validatsiya qilish, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan turli mintaqalardan kelgan xorijiy talabalar namunasida moslashuv darajasini SACQ yordamida aniqlash, hamda moslashuvni qo'llab-quvvatlovchi psixologik-pedagogik dasturlarning samaradorligini baholash yo'nalishlarida olib borilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson L. E. A new look at an old construct: Cross-cultural adaptation // *International Journal of Intercultural Relations*. – 1994. – Vol. 18, No. 3. – P. 293–328. DOI: 10.1016/0147-1767(94)90035-3.
2. Ward C., Bochner S., Furnham A. *The Psychology of Culture Shock*. – 2nd ed. – Hove: Routledge, 2001. – 367 p.
3. Baker R. W., Siryk B. Measuring adjustment to college // *Journal of Counseling Psychology*. – 1984. – Vol. 31, No. 2. – P. 179–189. DOI: 10.1037/0022-0167.31.2.179.
4. Ward C., Kennedy A. The measurement of sociocultural adaptation // *International Journal of Intercultural Relations*. – 1999. – Vol. 23, No. 4. – P. 659–677. DOI: 10.1016/S0147-1767(99)00014-0.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida". – URL: <https://lex.uz/docs/-4545884> (murojaat sanasi: 19.05.2026).
6. Baker R. W., Siryk B. *SACQ: Student Adaptation to College Questionnaire Manual*. – Los Angeles: Western Psychological Services, 1989. – 56 p.
7. Credé M., Niehorster S. Adjustment to college as measured by the Student Adaptation to College Questionnaire: A quantitative review of its structure and relationships with correlates and consequences // *Educational Psychology Review*. – 2012. – Vol. 24, No. 1. – P. 133–165. DOI: 10.1007/s10648-011-9184-5.
8. Berry J. W. Immigration, acculturation, and adaptation // *Applied Psychology: An International Review*. – 1997. – Vol. 46, No. 1. – P. 5–34. DOI: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x.

9. Searle W., Ward C. The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions // *International Journal of Intercultural Relations*. – 1990. – Vol. 14, No. 4. – P. 449–464. DOI: 10.1016/0147-1767(90)90030-Z.
10. Creswell J. W., Plano Clark V. L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. – 3rd ed. – Thousand Oaks: SAGE Publications, 2018. – 520 p.
11. Beyers W., Goossens L. Concurrent and predictive validity of the Student Adaptation to College Questionnaire in a sample of European freshman students // *Educational and Psychological Measurement*. – 2002. – Vol. 62, No. 3. – P. 527–538. DOI: 10.1177/00164402062003009.
12. Yang B., Clum G. A. Measures of life stress and social support specific to an Asian student population // *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. – 1995. – Vol. 17, No. 1. – P. 51–67. DOI: 10.1007/BF02229203.
13. Zhou Y., Jindal-Snape D., Topping K., Todman J. Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education // *Studies in Higher Education*. – 2008. – Vol. 33, No. 1. – P. 63–75. DOI: 10.1080/03075070701794833.
14. Gerdes H., Mallinckrodt B. Emotional, social, and academic adjustment of college students: A longitudinal study of retention // *Journal of Counseling & Development*. – 1994. – Vol. 72, No. 3. – P. 281–288. DOI: 10.1002/j.1556-6676.1994.tb00935.x.
15. Каримова В. М. *Ижтимоий психология*. – Тошкент: Фан, 2018. – 312 б.
16. Rienties B., Beausaert S., Grohnert T., et al. Understanding academic performance of international students: the role of ethnicity, academic and social integration // *Higher Education*. – 2012. – Vol. 63, No. 6. – P. 685–700. DOI: 10.1007/s10734-011-9468-1.
17. Wang C. C. D., Mallinckrodt B. Acculturation, attachment, and psychosocial adjustment of Chinese/Taiwanese international students // *Journal of Counseling Psychology*. – 2006. – Vol. 53, No. 4. – P. 422–433. DOI: 10.1037/0022-0167.53.4.422.
18. Søbereg P. V., Kalanova D. Cross-cultural adaptation of international students in Central Asia // *Journal of International Students*. – 2021. – Vol. 11, No. 4. – P. 845–863. DOI: 10.32674/jis.v11i4.2774.